

ЈАГОДИНСКА И ЋУПРИЈСКА НАХИЈА У ДРУГОМ СРПСКОМ УСТАНКУ

Апстракт: У другом српском устанку, ради заштите јужне границе Београдског пашалука, Јагодинска и Ћупријска нахија имале су велики значај. На територији ових нахија извршена је концентрација значајних устаничких снага под командом водећих људи устанка, а исто тако, започети су и завршени коначни преговори о будућим односима Срба и Турака.

Кључне речи: Белица, Липар, Јухор, манастир Јошаница, преговори, кнез Милош, Марашли Али-паша, Милоје Тодоровић, Ћуприја.

СТАЊЕ ПОСЛЕ ПРОПАСТИ ПРВОГ УСТАКА

Положај народа у Србији после пропасте устанка био је тежак. Још је 18. марта 1813. године турски султан издао ферман, којим је захтевано оштро кажњавање народа у Београдском пашалуку. Требало је сасвим уништити народ, жене и децу одвести у робље, а сво имање да се заплени.¹ Освета Турака била је највећа баш према нахијама које су имале значајније учешће у борбама. Посебно је Хуршид-паша својом наредбом становништво ставио ван закона за првих дванест дана окупације, и то у нахијама које су биле центар устанка: у Београдској, Рудничкој, Крагујевачкој, Јагодинској и Смедеревској.² Посебно крајеви који су се налазили поред Мораве, где се кретала главнина турске војске, доживели су највећа пљачкања и разарања. *Турци се као дивље звери баце на народ. Путеви су били закрчени необичном поворком кола, људи, жена, деце, свакојаке стоке и плена: плач и кукњава српског робља мешао се са блеком стоке, јауком турских рањеника и узвицима срећних пљачкаша који су хитали у Београд да продаду своју робу мародерима свакојаким народности и агентима најудаљенијих тржишта с робљем у Турској царевини.*³ У Београд је само 5. октобра доведено 1.800 жена и

деце на продају. Сулејман-паша Скопљак једном свом заповеднику, због учешћа у походу, дао на поклон две младе и лепе робиње Српкиње и шест робова Срба, 60 грла стоке, крава и волова, 12 бикова и 120 овнова. Не само војни заповедници, већ и најобичнији турски војници слали су својим кућама велики број грла стоке и других опљачканих ствари.⁴ Махмуд-паша Призренски, као поклон неким великодостојницима у Цариграду, 1813. године, послао је 300 српске деце.⁵

Долазак Хуршид-паше у Београд, постављање Сулејман-паше за везира и проглашење амнестије за Србе, допринело је смиривању сукоба. Амнестија је оглашена 19. октобра. Многи заробљени свештеници, кнезови и кметови били су ослобођени и послати по својим нахијама да објаве амнестију и да позову народ да се врати из збегова. Многбројне устаничке чете почеле су да предају оружје Турцима. Да би осигурали мир, Турци су намеравали да Станоја Главаша и 50 најважнијих кнезова из пашалука, доведу у Београд као таоце, како би били гарант да се Срби више неће дизати на оружје и да неће угрозити трговину, која је поново требала да се успостави Цариградским друмом.

Поред смиривања, сукоби ипак нису сасвим престали. Нарочито несигуран био је Цариградски друм. У шумама између Багрдана и

¹ Владимир Стојанчевић, Из историје Србије Другог устанка и кнез Милошеве владе 1815-1839, Београд 1995, стр. 23.

² Владимир Стојанчевић, Из историје Србије...стр. 23.

³ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, књ. 1 (1813-1820), Београд 1908, стр. 45.

⁴ Стојан Новаковић, Из Мемоара Ибрахим Манзур-Ефендије о неким догађајима у Босни и Србији из 1813 и 1814 године, Споменик СКА XXII, Београд 1893, стр. 50-52.

⁵ И. С. Јастребов, Податци за историју Српске цркве. Из путничког записника, Београд 1879, стр. 63.

Баточине нападнута је једна турска јединица, која се кретала према Нишу.⁶ Средином октобра око 2.000 српских пребега вратило се из Баната и кретали се око Мораве. Чете са Делиграда, у свом повлачењу према Сави и Дунаву, предузимале су многобројне нападе на мање турске јединице.

Кажњавање Срба била је првенствена намера Турака, али победе савезника над Наполеоном приморала је Турску да предузме мере на смиривању стања у Србији. Да би се што боље осигурало, намеравали су да сасвим разоружају народ, јер су с правом веровали, да је у рукама народа још много оружја. Тада је из Крагујевачке нахије покупљено седам кола са оружјем, из Ужичке троја кола и из Јагодинске пет кола.⁷ Укупан број пушака сакупљен октобра и почетком новембра 1813. године износио је око 6.000. Овако мали број сакупљених пушака само је потврдило уверење да је још много оружја било у народу, што је Турцима уливало страх.

После краткотрајног смиривања, у марту 1814. године, хајдучија поново узима маха. Најчешћа мета напада хајдучих чета били су војни и трговачки каравани на Цариградском друму. Турци су искористили бујање хајдучије да би поново пљачкали и убијали народ. Турске репресалије су биле спроведене по наређењу Порте, и њиховим спровођењем је требало побити све учеснике првог српског устанка. Убијани су многи повратници из Аустрије, под сумњом да су се бавили хајдучијом.

Свим овим невољама народа придодала се и епидемија куге, коју су 1813. године донели турски војници. Поред Београда и места на десним обалама Саве и Дунава, највише жртава било је у Јагодини, где је дневно умирало 20 до 30 људи, и у селима поред Мораве.⁸ Народ измучен глађу, зимом, тешким кулуком у оправци београдске тврђаве и борбом са Турцима, масовно је умирао. Лешеви умрлих Срба и Турака од куге налазили су се на сваком кораку. Поред свих ових невоља, Турци су наставили са војним припремама. Крајем априла настављено је са утврђивањем Београда и других тврђава. Око половине маја месеца кнезови су позвани у Београд, где су примили нове

заповести о давању радника и грађевинског материјала.⁹

Због народних невоља мир се једва одржавао. Само су старешине одржавале некако народ у миру. Многобројним молбама обраћале су се старешине руском и аустријском цару. Једна молба од 29. маја 1814. године, написана у манастиру Враћевшници, требала је са стањем у Србији да упозна руски и аустријски двор. Укупно 300-400 старешина из свих нахија, овом молбом обратили су се Велиславу Станојловићу из Трешњевице, члану Правитељствујушћег совјета из јагодинске нахије и кнезу Јевти Кисовићу, стрешини јагодинске нахије из Обрежа, који су се као емигранти налазили у Срему, са жељом да њихове захтеве пренесу руском и аустријском цару. Од царева је тражено ослобађање испод турског јарма, јер турски зулум нису могли више издржати.¹⁰

Народне старешине, Милош Обреновић, Аксентије Миладиновић, Лазар Мутап, Станоје Главаш и левачки кнез Јевта Кисовић, који се у другој половини 1814. године вратио из изгнанства, донеле су договор, да никада не иду заједно у Београд кад их везир позове, јер у случају да неко од њих погине, остали остану са народом.¹¹ Преко Станоја Главаша старешине су покушавале да набаве барут за топове, које су били сакрили. Сматрали су, да би Пашалук брзо био ослобођен, када би добили довољну количину барута и муниције..

У другој половини 1814. године мир је био све неизвеснији. Пренеле су се гласине, да су Русија и Аустрија већ спремиле војске на границама са Турском. Говорило се, да се и Карађорђе са неколико хиљада устаника налази на Дунаву. У току јула одржано је више састанака народних старешина, како би се дошло до договора, о пружању помоћи руској и аустријској војсци када буду прешле на територију пашалука.

Поред многих тегоба, августа је наметнут нови порез ради утврђивања београдске тврђаве. Од кнезова је тражено да од народа покупе још додатних 1.500 кеса. Кулук на уређењу тврђаве је тек требао да буде утврђен. Дотадашње незадовољство овим је још више појачано, па је за буну био потребан најобичнији повод.

⁶ Алекса Ивић, Између првог и другог српског устанка (од септембра 1813 до априла 1815), Загреб 1917, стр.72.

⁷ Велибор Берко Савић, Прота Матеја Ненадовић, стр. 229.

⁸ Јован Милићевић, Аустријска штампа о Србији другог устанка, Зборник Историјског музеја Србије, бр. 5, Београд 1968, стр. 40.

⁹ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, књ. 1, стр. 73.

¹⁰ Алекса Ивић, Између првог и другог српског устанка, стр. 79.

¹¹ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, књ. 1, стр. 74.

ХАЦИ ПРОДАНОВА БУНА

Буна против Турака избила је половином септембра 1814. године у пожешкој нахији. Приликом прогона хајдука од стране Латиф-аге, Хаџи Продана и још двојице драгачевских кнезова, Хаџи Проданов брат Михајло и Пајсије, игуман манастира Трнава ухватили су неке људе Латиф-аге, везали их и опљачкали. После овога тајно су обавестили о свему Хаџи Продана. Извештен о догађајима Хаџи Продан се врати у манастир Трнаву, где је затекао око 200 људи под оружјем. Ослободио је заробљене Турке и покушавао да умири народ, али буну више није могао да спречи. Устаници су истовремено са заробљеним Турцима послали Радована Вујовића код кнеза Милоша, с позивом да стане на чело устанка. Кнез Милош је одбио позив и саветовао је устанике да умире народ, јер је сматрао да буна није била добро припремљена, што је могло да доведе до непотребних жртава. О буни кнез Милош је обавестио Сулејман-пашу, а састао се и са рудничким муселимом због договора о заједничком угушивању буне, јер је желео да избегне долазак главнине турске војске, чиме би се смањила могућност репресалија према народу.

Буна се брзо поширила на крагујевачку и јагодинску нахију. У јагодинској нахији буну је у манастиру Јошаници објавио Ђенадије, свештеник у манастиру Трнава.

Слабо организована буна, брзо је угушена од стране Турака. Устаничке чете су почеле брзо да се осипају, чим се сазнало да је кнез Милош био против подизања буне. Ђаја-паша је без икаквих сукоба, са својом војском прошао нахије захваћене буном, заробио коловође и спровео их за Београд.

После заробљавања коловођа из Чачка и Крагујевца, Турци су дошли до Јагодине.¹² До њиховог доласка буна у јагодинској нахији се смирила. Коловође буне уверавали су народ да их је на устанак позвао сам кнез Милош, али кад је народ сазнао да је он против буне, а пожешка и крагујевачка нахија се предале, са уласком турске војске у јагодинску нахију устаници су се растурили. Многи су се вратили својим кућама. Коловође су се неко време криле по шумама, а касније се предале Турцима. Одмах по доласку у

Јагодину, Ђаја-паша је тражио од народа да му се донесе храна за војску и изјави покорност. Касније је предузео потеру за коловођама буне и окувао их. Око 150 Темнићана и Левчана је ухватио. Међу њима су били браћа Стеван и Јован Јаковљевић, породица Хаџи Продана Глигоријевића, монах Ђенадије који је ухваћен у манастиру Јошаници, кнез Јевта Становић, војвода из првог устанка, Стојан Протић, темнићки прота, Нићифор, игуман манастира Каленић.¹³

У Јагодини је заробљен и син Петра Ђукића, Карађорђевог војводе из Жупе. Он се на самом почетку буне прикључио браћи Јаковљевић. Његова мајка је успела да га ослободи, заменивши своју кћер за њега.¹⁴

Са Ђенадијем је ухваћен и његов син Стојан. Да би спасао сина, наговорио га је, да промене веру и да се потурче. Ново име Ђенадија било је Мула Салија а његовог сина Реџеп. Чим су уграбили погодну прилику успели су да побегну преко Дунава у Аустрију.¹⁵ Са њима су пребегле, обучене у мушка одела, кћи Стевана Јаковљевића, кћи кнеза Петра Ђукића и Хаџи Проданова снаја. Нашавши се ван домашаја Турака, Ђенадије, његов син и кћи кнеза Петра Ђукића поново су се покрестили. Жене су се вратиле у Србију, а Ђенадије и његов син настанили су се у Аустрији. Турци су због овога, ухватили два братанца кћерке Петра Ђукића, који су живели у Медвеђи у Левчу. Затворили су их у Јагодини, где су провели пет недеља. Њихова мајка Станица успела је да им дотури турпије помоћу којих су се они ослободили окова, и заједно са четворицом других затвореника и са 12 украдених пушака, успели су да побегну.¹⁶

После Хаџи Проданове буне убијен је и Милоје Здравковић-Ресавац. Његов син Миросав Здравковић се по пропасти устанка предао великом везиру, а овај га је поклатио попу Дини из Ниша, који је касније постао Београдски владика. Код њега је обављао разне послове. По угушењу Хаџи Проданове буне, Сулејман-паша је заробио и у Београд довео Милоја Здравковића. До половине децембра налазио се у тамници у Београду. Због тешких окова, дуго

¹² Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије од почетка 1813 до конца 1815, Београд 1888, стр. 89. Према С. Милутиновићу, Ђаја-паша је послао кнеза Милоша са Ашин-бегом у Јагодину: *да и тамо ухитре погасити распаљену буну ватру, како учине, јер и тамо сви повјеравно и слободно и одмах пристану на зрелу и разумну речитост и совјетност Милошеву.*

¹³ Вук Стефановић Караџић, Први и други устанак, стр. 338.

¹⁴ Вук Стефановић Караџић, Први и други устанак, стр. 338.

¹⁵ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије од почетка 1813 до конца 1815 године, Лајпциг 1837, стр. 97.

¹⁶ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије... стр. 105.

после пуштања из затвора, врат му је био крив.¹⁷ И за њега се владика заузео код везира, и нудио откуп за његово ослобађање. Сам Милоје Здравковић дао је за свој откуп 20 кеса.¹⁸ Сулејман-паша се сложио да остави Милоја у животу, јер је сматрао да због старости није учествовао у Хаџи Продановој буну. Ипак је наложио владика, да не дозволи Милоју да напусти Београд, већ да код њега остане до краја живота. Међутим, изгледа без везировог знања, Ђаја-паша је једне ноћи извео Милоја из куће, и код Стамбол капије га убио, а његову главу поставио је међу остале главе убијених српских првака, учесника Хаџи Проданове буне.¹⁹

Положај народа после Хаџи Проданове буне био је још тежи. У Србији је завладао терор. Тада се Србијом пронео глас, да је султан наредио да се мушко становништво истреби, а жене и деца одведу у ропство. Убијање заробљеника започето је одмах. Нарочито много заробљеника убијено је 5. децембра. Са зидина београдске тврђаве стрчале су мотке са одсеченим главама. Један од очевидаца је оставио сведочанство о томе: *На Врачару од Ташмајдана до Стамбол капије, с обе стране пута стоји парада од људи, на коља набијени...имаде ји 60 или 70, кромпије што су набијени у Јагодини и Ђуприји, међу овима...имаде попова и калуђера и многе су пси одоздо изели, докле су могли дофатити...*²⁰ Око три стотине људи је убијено после Хаџи Проданове буне.

Због очекиваног рата са Аустријом и Русијом, Турска је поред све оскудице у храни стално гомилала војску. Почетком јануара 1815. године у Београду се налазило од 8 до 10.000 Турака. Издржавање те војске, њихови изгреди и радови на поправци тврђава пали су на леђа народу, који и сам је био у врло тешком положају. Због тога су повећане и новчане дажбине. Без икакве кривице хватани су људи и за њих је тражен откуп од 7 до 13 кеса. Ко није могао да плати, убијан је. У Крагујевачкој нахији и Левчу од богатих људи узимано је по 100 гроша месечно а од трговаца по 300 гроша.²¹ Турци су чинили свакаке злочине према народу. Пљачкали су кога су стигли. Чак су им

појединци служили као мета за гађање из пиштоља и пушака. Упали су у куће и одводили жене и девојке са собом. Људи су вешани за ноге и испод њих је ложена ватра. Неки мушкарци су кастрирани. Пребијање је било свакодневно. Било је случајева да су чак и пекли људе на ражњу. Све нахије су биле обухваћене овим терором, осим Ђупријске и пожаревачке, које су биле мирне. Порта је желела да се народ толико ослаби да не би представљао опасност у сукобима са Аустријом и Русијом. Турци су стално говорили, да је Сулејман-паша добио наређење да убије сваког Србина који се борио у првом устанку.²²

После угушења буне и убиства Милоја Здравковића, по налогу великог везира, кнезови и сам владика, у писму султану, за буну су окривили искључиво Хаџи Продана и неке хајдуке, истичући, да кнезови и народ нису учествовали у буну већ су је осудили, и да су задовољни управом везира и свим уредбама које је он доносио. Међутим, док су боравили у Београду, код Београдског владике дошло је до договора Милосава Здравковића и осталих кнезова о подизању буне на пролеће 1815. године. По предлогу Милосава Здравковића, договорили су се, да почетком пролећа свако од њих оде у своју нахију, да сакупе чете, да се одметну у шуму, и да нападају на Турке. Истовремено намеравали су да султану упуте тужбе на злочине које су вршили Турци. Поједини кнезови прелазили су у Земун, где су се састајали са Молером и Протом Матејом Ненадовићем.²³

ПОДИЗАЊЕ УСТАНКА У ЈАГОДИНСКОЈ НАХИЈИ

Страх од турских репресалија довео је до нових настојања, да се спас потражи у оружаном отпору. Нарочито неповољан и тежак положај био је положај нахијских кнезова. Група кнезова је одржала неколико састанака у Рудовцима, на којима је одлучивано о покретању устанка, и да се само чекало на Милоша Обреновића, коме би се понудило вођство.²⁴ Милошев излазак из

¹⁷ Велибор Берко Савић, Прота Матеја Ненадовић, стр. 290.

¹⁸ Велибор Берко Савић, Прота Матеја Ненадовић, стр. 293.

¹⁹ Сима Милутиновић -Сарајлија, Историја Србије...стр. 179-180.

²⁰ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић књ. 1, стр. 97

²¹ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, књ. 1, стр. 102.

²² Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, књ. 1, стр. 104.

²³ Сима Милутиновић- Сарајлија, Историја Србије..., стр. 181.

²⁴ Рад.М. Драшковић, Рудовци, Ваљево 1957. стр. 8. За договор око подизања устанка важни су састанци у Рудовцима. Први састанак је одржан крајем фебруара 1815. године, други је одржан у Вреоцима 5. марта, а трећи поново у Рудовцима између 5 и 7. априла пред Цвети.

Београда и долазак у Црнуће, био је пресудан догађај у дизању устанка. У договору са неким кнезовима, још на првом састанку одлучено је да се устанак подигне у пролеће, на Цвети. Да би намере о дизању устанка за Турке остала тајна, са намерама упознати су само прваци рудничке, крагујевачке и чачанске нахије. Са плановима о подизању устанка била је обавештена и група старешина која се налазила у Срему, и преко којих је требало допремати оружје и муницију.²⁵

Сукоби са Турцима започети су раније. Арсеније Ломо имао је сукобе у Јасеници, а Јован Обреновић, Сима Паштрмац и Благоје из Кнића у Гружи. Према извештајима аустријских официра, други српски устанак је букнуо првих дана априла у ваљевској нахији. Започео га је игуман манастира Боговађе Авакум. Њему се прикључио кнез Василије Павловић из Бајевца. Они су првих дана априла објављивали народу, да ће Аустрија послати ускоро војску у Србију која би требало да запоседне сва утврђена места. Многи су поверовали у то, па се народ масовно прикључивао Авакуму и Василију. Устаници су успели да заузму и попале Ваљево и Уб. Сулејман-паша је послао војску од 300 војника против побуњеника, коју је предводио његов капици баша Кара-Мустафа. Њему су се уз пут прикључили и неки Срби са својим кметовима, као и кнез београдске нахије Аксентије Миладиновић. Турци су успели да поразе чету српских устаника. После овог пораза Авакум и Василије се више не помињу, а устанак све више захвата рудничку нахију.²⁶

Други српски устанак је почео збором у Такову, на Цвети 11/23. априла 1815. године. Са збора је одмах упућена порука свим нахијама, са наредбом да се нападају Турци. Поруку кнеза Милоша о дизању устанка народу и првацима јагодинске нахије донела су двојица његових изасланика из рудничке нахије. Први пут, поруку са позивом на устанак у јагодинској нахији прочитао је на једној њиви код села Бачине поп Филип, бивши студенички војвода. Сутрадан порука је прочитана код цркве у Орашју. Касније се са поруком упознало сво становништво јагодинске нахије.²⁷ По сећању савременика, порука је била следећег садржаја: Браћо! Устаните сви противу турског зулума. Ко

не би устао, удрите га, пребијте га и кућу му запалите. Боље нам је изгинути, него ли овај зулум турски до века трпети.²⁸

Поп Филип је најпре имао сусрет са првацима Јагодинске нахије у селу Бачини. Међу првима, који су се одазвали позиву, био је капетан из првог српског устанка Бошко Радосављевић, родом из Падежа. После Бачине, поп Филип је отишао у Сабанту, где је са поруком упознао левачког кнеза Илију Вукомановића, а касније и друге прваке: Панту Теодоровића из Црнча, Милована Дробњака из Рековца, Нешу писара из Сиоковца, Милету Радојковића из Катуне, Николу Мандрду из Пајковца и друге познатије и угледне људе.²⁹ Поново се поп Филип из Левча вратио у Темнић, где су већ Милета Радојковић и Никола Мандрда створили своје одреде. У име кнеза Милоша, поп Филип је за заповедника нахијске војске поставио Илију Вукомановића, а за предводника темнићке војске Милету Радојковића. Посебном поруком кнез Милош се сложио са постављеним командантима нахијске војске, а посебно са постављењем Милете Радојковића. После подизања и организовања устанка у Јагодинској нахији поп Филип се вратио код кнеза Милоша.³⁰

Изгледа да је дошло до неких притужби на понашање Илије Вукомановића. Дуго није желео да изгради шанчеве за одбрану, а убио је због нечега Јована Зеремовића из Коњуха и Голуба из Мајура, а испребијао је Ђорђа Калуџића из Тољевца, зато што је са Павлом из Избенице и Чепуцем из Обрежа отишао у Палез по барут.³¹ На почетку устанка он је заробио Стевана Поповића и Ђорђа Икића из Кукљина, сумњајући да су турске уходе. Они су у време Хаџи Проданове буне борили са Симом Паштрмцем на Почеквини. После пропасти буне предали су се свом субаши, код кога су радили као слуге. По избијању устанка они су напустили субашу и придружили се јагодинским устаницима. Илија Вукомановић је сматрао да су они турске уходе, и према њима је поступио врло строго. Одузео им је оружје и повезао их. Неки војници са положаја код Белице, који су познавали ову двојицу, тражили су да се

²⁵ Рад. М. Драшковић, Рудовци, стр. 11.

²⁶ Алекса Ивић, Аустрија према устанку Срба под Милошем Обреновићем, Вјестник кр.хрватско-славонско-далматинског земаљског архива, Загреб 1917. стр. 9-10.

²⁷ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије од почетка 1813 до конца 1815 године, стр. 164. Београд 1888.

²⁸ П. Срећковић, Сердар Никола-Мандрда, победилац Турака код Дебелог дрвета 1815 године, Гласник Српског ученог друштва, књ. 55, Београд 1884, стр. 326.

²⁹ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 164.

³⁰ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 165.

³¹ П. Срећковић, Сердар Нилола Мандрда..., стр. 327.

ослободе, јер су били убеђени да нису турске уходе. У току ноћи били су ослобођени и одмах се упутили кнезу Милошу.³² Пошто их је кнез Милош саслушао, и после доказивања неких људи, који су их познавали, да нису турске уходе, обратио се осталим старешинама и заједно су одлучили да се смени Илија Вукомановић. Са писмом о смени, њих двојица су поново упућени у логор код села Белице. Илија Вукомановић се сложио да их прими међу устанике, али да не буду под његовом командом. Неки извори наводе да је Илија Вукомановић тада смењен, мада је касније водио јагодинску војску у борбама на Таборишту код села Белице. По истим изворима, команду над јагодинском војском од самог почетка, имао је сам поп Филип. Попа Филипа, као главног предводника устаничких снага у Јагодинској нахији, помиње и Марашли Али-паша у свом извештају султану.³³ Њему се и приписује план одбране Јагодинске нахије. Свој главни логор је преместио код Дебелог Дрвета између Сињег Вира и Мораве, одакле је намеравао да спречава спајање Турака из Јагодине и Ћуприје преко Гиља.³⁴

Јагодина је као стратегијски важно место имала јак турски гарнизон у јачини од 5 до 7 хиљада војника. Јак турски гарнизон имала је Јагодина још од Хаци Проданове буне. Крајем 1814. и почетком 1815. године, од 8 до 10 хиљада турских војника у Србији, у Јагодини се повремено налазило и до 3 хиљаде. Поред свих тешкоћа, становништво Јагодинске нахије је морало да издржава толику војску, а и да трпи њихову свакодневну пљачку и разне друге изгреде. Заповедник турске војске у Јагодини био је Ђерим-паша. Задатак ове војске био је да чува Цариградски друм од прелаза преко Мораве код Ћуприје па до Багрдана, а и пут од Јагодине према Крагујевцу. Јачина ове војске требала је да допринесе осигурању мира у случају какве побуне, и у пружању помоћи Турцима у околним местима.³⁵ Зато је план устаника био, да се што је могуће пре заузму положаји, са којих је могло вршити ометање турских концентрација или њихових продора. На положаје према Гиљу одмах су упућене чете под командом Милете Радојковића и Николе Мандрде. Код села Белице на Таборишту устаничка војска била је под командом Илије Вукомановића и Панте Теодоровића. На трећем правцу, на Липару

значајнија концентрација устаничке војске извршена је тек после устаничких победа на Таборишту код села Белице.

Милета Радојковић и Никола Мандрда нису успели да заузму положаје на Гиљу, јер их већ запосела турска војска јачине око 200 људи. Ипак су устаници, пре свега они под командом Николе Мандрде, остали на Јухору у близини Гиља, ископали шанац и осматрали кретање турске војске.³⁶

ПРВЕ БОРБЕ СА ТУРЦИМА

До првих борби са Турцима на територији Јагодинске нахије, долази тек крајем маја, после устаничке победе на Љубићу. Први сукоб, одиграо се на Таборишту код села Белице. Тада су се устаници сукобили са одредом од око 1.000 војника, које је Ђерим-паша из Јагодине послао у помоћ опседнутим Турцима у Крагујевцу. Старешина овог одреда Тахир-Кубур, сматрао је, да ће врло брзо да растера малобројне и слабо наоружане устанике из шанца, па је самоуверено кренуо у напад. Знао је, да уколико би их потукао, не би морао да се плаши напада с леђа, приликом покушаја разбијања устаничке опсаде Крагујевца. Први устанички плотун доста је проредио турске редове. Милосав Дробњак из Рековца успео је да убије коња Тахир-Кубуру. После жестоке борбе Турци су разбијени. Само око 300 Турака успело је да се врати у Јагодину.³⁷

После ове победе, устаници су одсецали турске главе, набијали их на колац и тиме опасали шанчеве на Таборишту. Са делом ових трофеја, главнина устаничке војске напустила је Табориште и упутила се према Крагујевцу, да би се појачала српска опсада. Удужене устаничке снаге позвале су Крагујевачке Турке на предају. Устаници су тражили да Турци предају оружје и муницију, и да уз њихову пратњу, ако то желе, оду или у Видин или у Ниш. Турци су одбили устаничке захтеве, речима Ахмета Смрдибубе: Како сте се у часу помамили, јадна и жалосна рајо! А што вам и како на ум не пада, ће ће Турчин док је жив, и док му је оружја никоме се не поклања, а то ли својој голоотињи раји да предаје град и своје оружје без боја и крви...

Када су чули за пораз на Љубићу, крагујевачки Турци, којих је било између 6 и 7 стотина, одлучили су да тајно напусте Крагујевац. Они су успели у томе, и у току ноћи

³² П. Срећковић, Сердар Нилола Мандрда..., стр. 164.

³³ Споменик СКА, XVII, Београд 1892, стр. 136.

³⁴ П. Срећковић, Сердар Никола Мандрда..., стр. 328.

³⁵ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије...стр. 165

³⁶ П. Срећковић, Сердар Никола Мандрда..., стр. 329.

³⁷ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије...стр.166.

Касније је било покушаја устаника, да се изврши напад и на саму Јагодину. У томе се није успело, јер је турски гарнизон био исувише јак са устаничке снаге.

Непосредно после протеривања Турака из Крагујевца, устаници су успели да заузму турске шанчеве у Багрдану. Устаници, који нису учествовали у нападу на Крагујевац, отишли су у помоћ смедеревским устаницима, који су до тада безуспешно покушавали да отерају Турке из Багрдана. Исте вечери по доласку устаника из Лепенице, извршен је напад на Багрдан, у коме се налазило нешто преко сто турских сејмена, под командом једног бимбаше. Први напад Турци су одбили. Устаници су почели да се спремају за нови напад у зору наредног дана. После доласка нових устаничких чета, Турци ипак нису смели да остану и даље у шанчевима. У току ноћи напустили су Багрдан, и поред Мораве, далеко од српских положаја на Липару, уз помоћ Петра, кмета села Ловци отишли за Јагодину.⁴⁰

После овог успешног проласка Турака, устаници су појачали положаје на Липару, а нове устаничке снаге попуниле су дотадашњу посаду. За заповедника устаничке војске на Липару постављен је Ђорђе Парезан из Жабара. Одмах по доласку и постављењу за устаничког команданта, Ђорђе Парезан је предузео утврђивање положаја. Изградио је нове бусије и прокопе, који су сада покривали сав простор између Липара и Мораве.

Устаници из Ћупријске нахије прве сукобе са Турцима имали су код села Рановце у Пожаревачкој нахији. Око 200 Турака кренуло је из Пожаревца са намером да пљачкају по околним селима. Међутим, чим су напустили Пожаревац, били су праћени од неких устаничких чета. То их је приморало да се затворе у село Рановце. Пошто устаничке снаге нису биле довољне да коначно поразе Турке, њима су у помоћ дошли ресавски војвода Милосав Здравковић-Ресавац са око стотину људи и Павле Цукић са око 50 устаника. Удружене устаничке снаге успеле су Турцима да нанесу велике губитке. Опкољеним Турцима у помоћ је кренула војска од око 500 војника из Ћуприје. Они су дошли само до манастира Манасије, и кад су чули за судбину опкољених Турака, вратили су се у Ћуприју, и још боље је утврдили.⁴¹

Споменик Милосава Ресавца

искрали су се из Крагујевца, прошли поред српских стража, и упутили се према Јагодини. Нису желели да се крећу неким странпутицама, већ су кренули друмом преко села Белице и Таборишта, јер су сматрали, да су се сви устаници окупили код Крагујевца. Срби су ипак касније приметили њихово бегство, па су се дали одмах у потеру за њима. Сустигли су их код Таборишта, јер су Турци ступили у борбу са посадом српских шанчева. Нападнути са две стране, Турци су претрпели велике губитке. Само око 50-так успело је да се пробије до Јагодине. Срби су успели у овом боју да заробе око 70 турских војника, заједно са њиховим заповедником Ахметом Смурдибубом. Њих су касније устаници разменили код Јагодине са заробљеним Србима.³⁸ После размене заробљеника, део устаничке војске се вратио на Табориште, иако опасност од крагујевачких Турака није више постојала, а део је остао на Липару, и на путу између Јагодине и Ћуприје.³⁹

³⁸ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије...стр.167.

³⁹ Велибор Берко Савић, Прота Матеја Ненадовић, стр. 308. Молер, Милош и Павле Цукић обавестили су 27.маја Проту у Бечу о победама устаника код Ваљева, Рудника, Крагујевцу, Паланке и Јагодине

⁴⁰ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 384.

⁴¹ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије од почетка 1913 до конца 1815, Лајпциг, 1837. стр. 178.

Из Рановца су се удружене устаничке снаге пребаце у Ресаву и код села Миљиве начине шанчеве, како би спречавали продоре Турака из Ћуприје. После неколико дана иста турска војска из Ћуприје извршила је напад на малобројну посаду у шанцу. Успели су да потисну устанике и да запале шанац и село Миљиву. После победе вратили су се у Ћуприју, а устаници поново заузели старе положаје, које су још боље утврдили. У шанцу су остали људи Милосава Здравковића-Ресавца и Павла Цукића, док су се устаници из Пожаревачке нахије вратили у своју нахију, да чувају села поред Мораве.⁴²

БОРБЕ ОКО ЈАГОДИНЕ

Мада су устаничке снаге биле недовољне за освајање саме Јагодине, Турцима потпуно окружење и стални мали сукоби нису давали мира. Њихова жеља је била, да бар са једне стране отерају устаничку војску. Сматрали су, да због успешног продора Турака из Багрдана, устанички положаји на Липару били најслабији. Вероватно нису знали за долазак нових устаника са Ђорђем Парезаном и изградњу нових утврђења. Такође нису знали и за долазак већег броја устаника из Белице, због преузимања напада на Јагодину.

Турци су извршили напад преко села Буковча, које је већ било попаљено од стране Срба, јер мештани Буковча нису хтели да се одазову позиву на устанак. Сукоб је био оштар са великим жртвама на обе стране. Турци су морали да се врате у Јагодину, не успевши да отерају устанике са Липара. Устаници су у противнападу нанели још веће губитке Турцима, али више од тога нису могли да учине. После битке, део устаничких чета је остао на Липару, а део се вратио у логор код села Белице. У боју су се највише показали буљубаша Марко Маринковић из Брзана и тадашњи капетан Радован Радошевић из Жабара.⁴³

Неколико дана касније дошло је до још једног великог сукоба код Јагодине. Овог пута на Мајурском пољу, на Цариградском друму према Ћуприји. Вероватно као део устаничког плана да се заузме Јагодина, требало је осујетити спајање Турака из Јагодине и Ћуприје. Са око 400 војника то је требао да оствари Милета Радојковић. Он се са положаја изнад села Мајура

спустио на Цариградски друм, и на њему направио заседе. Долазак устаника на главни друм, приметили су Турци са својих положаја код Гиља. Успели су о томе да обавесте Ђерим-пашу, а вероватно и Турке у Ћуприји, у којој се, осим јаког гарнизона, налазила и предходница војске Марашли Али-паше. Ђерим-паша је против устаника послао одред од око 1.000 војника под командом Харап-Селима, бившег муселима у Крагујевцу.

Устаници су се успешно супротставили овој војци, па су чак почели да је потискују према Јагодини. Ипак су морали да одустану од напада и да организују одбрану, јер је Турцима у помоћ пристигло неколико стотина војника из Ћуприје и око сто војника са њихових положаја код Гиља. Са овим појачањима Турци су били 5 до 6 пута бројнији од устаника. И поред велике бројности Турака, и потпуног окружења, Срби су се дуго и упорно бранили. Пуних пет сати трајао је сукоб на Мајурском пољу. Тек када је пао мрак, битка се завршила. Турци су се повукли у Јагодину носећи своје мртве и рањене војнике. У том сукобу био је рањен и Харап Селим. Њега је у главу ранио Миљисав Браљинац. Срби, такође са великим бројем рањених и погинулих војника, преко Јухора, повукли су се на положаје код села Белице.⁴⁴

ПОЧЕТАК ПРЕГОВОРА

У време успешних окршаја са војском Сулејман-паше, у току јула месеца границама Србије приближавале су се две велике турске војске. Једна војска долазила је из Босне и њу је предводио Хуршид-паша, а друга из правца Ниша под вођством Марашли Али-паше. Кнез Милош је био свестан недовољне снаге устаника у односу на ове две војске, па је покушао преговорима и молбама да избегне сукоб са њима. Осим тога, борба Срба за независност не би била успешна без политичких преговора и њиховог признавања од стране Порте. Зато су Срби стално истицали да је устанак подигнут због зулума Сулејман-паше, а не против званичне турске власти. Због тога устанак није прелазио границе Београдског пашалука, а према турским војницима и становништву поступало се хумано.

Кнез Милош је прво у преговоре ступио са Хуршид-пашом, јер је босанска војска прва стигла на границе пашалука, и већ половином јула извршила концентрацију на Дрини. Са

⁴² Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 178.

⁴³ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 304.

⁴⁴ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 305-306.

намером да свакако избегне сукоб, после предаје Карановца и доласка Хуршид-паша у Зворник, кнез Милош му је 6. јула упутио писмо, у коме га је уверавао да су се Срби подигли против владавине Сулејман-паше, а не против званичне Порте. После победе на Дубљу, где је побеђена једна турска јединица из Босне, кнез Милош је поново упутио писмо Хуршид-паши, у коме је поново истакао лојалност султану. У међувремену, у другој половини јула, у Ћуприји је почела да се окупља друга војска. О доласку ове војске и њеној јачини, кнеза Милоша је известио Јован Обреновић, који је одмах после победе на Дубљу, био послат са рудничком војском на устаничке положаје код села Белице. Посебно је истакао да ова војска није у потпуности извршила концентрацију у Ћуприји. Очекивао се долазак још бројније главнине из Ниша са Марашли Али-пашом. Војска Марашли Али-паше извршила је своју потпуну концентрацију у Ћуприји тек крајем јула месеца. Пре доласка Јована Обреновића, устаничка војска код села Белице, била је под командом Вујице Вулићевића и Аксентија Миладиновића.

Срећом по устанике, и један и други паша желели су преговорима да окончају устанак. Под утицајем турских пораза у борби са устаницима и због могућих дипломатских компликација, Порта је почетком лета дала инструкције Марашли Али-паши и Хуршид-паши да ступе у преговоре са Србима, уз обећање да ће им се поправити положај, а сви кривци за тежак положај народа бити кажњени. Одмах по доласку у Ћуприју, ћурчибаша Марашли Али-паше, по налогу самог паше, преко нишког владике је упутио поруку кнезу Милошу, у којој је осудио понашање Сулејман-паше, и изнео обећање да ће владавина Марашли Али-паше бити боља за народ. По пријему поруке од Јована Обреновића, кнез Милош је војску на Дрини оставио под командом Петра Молера, и кренуо према логору код села Белице. Док се још налазио у београдској нахији, стигао му је одговор Хуршид-паше на једно његово писмо, а истовремено и порука Марашли Али-паше, коју му је у његово име упутио његов ћурчибаша преко нишког владике. Владика је позвао кнеза Милоша да упути изасланике Марашлији у Нишу, и да умири народ. Кнез Милош је упутио одговор нишком владика 26. јула из логора у београдској нахији. У писму признаје да је устанак *ћаволско дело* али да је то отпочео, не српски народ, већ Сулејман-паша. Вршио је отимање имања, подигао харач и порез, отимао жене и децу, пекао живе људе, набијао на коље. Српску децу је продавао у робље. У писму је позвао владика да утиче на

Марашлију како би се код султана утицало на заштити народа. У име устаника, тражио је да турска војска не улази у Србију, све док народни захтеви не буду изложени султану. Сматрао је, да би положај народа, морао да буде бољи него за време Мустафа-паше. Да би се то остварило, из земље би требало протерати све босанске и арнаутске потурчењаке, а у земљу примити само праве Турке, који би се налазили по градовима, бранили земљу и извршавали све одлуке Порте. На крају поруке кнез Милош је навео, да ће

Конак манастира Јошаница

Марашлија погрешити, ако покуша народ силом да натера на предају.⁴⁵

Кнез Милош је по пријему поруке са јужне границе напустио преговоре са Хуршид-пашом и 30. јула дошао у Белицу да би ступио у преговоре са представницима Марашли Али-паше. Одмах по доласку у село Белицу добио је позив за наставак преговора са Хуршид-пашом. Кнез Милош није отишао поново на преговоре са њим, већ се правдао да је морао да оде према Јагодини, јер је у то време предходница Марашли Али-паше имала мање сукобе са устаницима, које је Марашлија приказао у свом извештају као веома важне. Кнез Милош је желео, и да пре одласка на Дрину увиди какве би погодбе могао да утврди са Марашлијом, на основу помирљивих порука нишког владике. Зато је настојао да убрза договор са представницима турске војске код Ћуприје. Сутрадан, 31. јула кнез Милош је позвао ћурчибашу и нишког владика да 1. августа дођу

⁴⁵ Петровићи, Грађа за Историју 2, стр. 96-99, 26. јула 1815, у логору у београдској нахији.

у манастир Јошаницу на разговор. До сусрета ипак није дошло, јер је кнез Милош морао да оде на даље преговоре са Хуршид-пашом. Тек што је дошао на Дрину, стигла му је нова порука од нишког владике. Он га је позвао да почне преговоре са Марашлијом, јер како је владика истакао, он има ферман од султана да умири народ у Србији. Пре одласка наредио је Јовану Обреновићу и Вујици Вулићевићу, да још боље утврде шанчеве код села Белице и на Липару. Устаничка војска код Јагодине појачана је новим четама, пре свега устаницима из Рудничке нахије.⁴⁶

Предводник предходнице Марашлијине војске и ћурчибаша с нишким владиком, имали су наређење да по доласку у Ћуприју ступе у разговоре са српским кнезовима на Белици. На први уговорени састанак, одржаног у манастиру Јошаница, ћурчибаша, иначе Јерменин Јован Хаџи-Ђорђевић, дошао је у пратњи нишког владике и неколико Турака. Са српске стране, првом договору са представницима Марашли Али-паше, били су присутни Јован Обреновић, његов писар Димитрије, кнез Милоје Тодоровић из Црнча, који се после устаничке победе код Палежа вратио у Србију, и калуђер Неофит из манастира Никоље.⁴⁷

Срби су одмах истакли да нису подигли буну против Порте, већ искључиво због зулума Сулејман-паше. Предлагали су да Марашли Али-паша извиди све њихове притужбе. Турци су се правдали да нису знали за сва ова зверства која су чињена Србима. Обећали су да ће све притужбе Срба верно пренети Марашлији, који ће са њима да упозна и самог султана. Срби су правдали одлазак кнеза Милоша опасношћу од босанске војске. Због тога су предложили турској делегацији да, поред изношења зулума Сулејман-паше, Марашли Али-паша пренесе и молбу устаника султану, да нареди Хуршид-паши да се повуче са граница Србије. Ћурчибаша је обећао да ће и тај захтев пренети Марашлији. По завршетку разговора, одмах су устаници о свему обавестили кнеза Милоша, и нагостили, да ће за десетак дана у Ћуприју доћи и сам везир.

После разговора, устаници су отпустили турску делегацију до Јагодине, и поново се вратили у логор код села Белице Турци су после разговора поново упутили позив кнезу Милошу.⁴⁸

ПРЕГОВОРИ СА МАРАШЛИ АЛИ-ПАШОМ

Марашли Али-паша је у околину Параћина стигао 17. јула. После десетак дана, тачније 27. јула дошао је у Ћуприју.⁴⁹ Убрзо по свом доласку, Марашли Али-паша је почетком августа из Ћуприје упутио устаницима код села Белице нову поруку којом их је позвао на разговор. У поруци је осуђивао поступке Сулејман-паше, и свих турских званичника који су чинили зулуме. Обећао је да тако неће да се чини у будуће, и да ће се казнити сви они који су се огрешили о султанове наредбе. Позвао је народ да упути кнезове, кметове и друге поштоване људе њему на договор о миру. Поново је упутио свог ћурчибашу у српски логор, са поруком да устаници положе оружје. Вујица Вулићевић је у знак покорности предао ћурчибашу своју кубуру, са речима: Носи то везиру, и кажи му, да му ја сутра собом долазим, а да ме он убије мојим пиштољем истим.⁵⁰ Сутрадан кубура му је враћена са поклонима Марашли Али-паше. Због срећног првог сусрета са Марашлијом, Вујица Вулићевић је, са својим нижим заповедницима одржао службу у манастиру Јошаница.⁵¹

На нови састанак са Турцима у Ћуприји, устаничке старешине са овог дела фронта, Јован Обреновић, Вујица Вулићевић и кнез Аксентије Миладиновић упутили су кнеза Милоја Тодоровића и калуђера Неофита. При том сусрету, Милоје Тодоровић слично је поступио као и Вујица Вулићевић.⁵² Они су поново изнели насиља Сулејман-паше и уверење да народ жели да остане веран султану. Марашли Али-паша је тражио доказе о српској спремности да се врате под власт Порте, а и желео је да у преговорима

⁴⁹ Споменик, СКА, XVII, Београд 1892.

⁵⁰ С. Милутиновић, Историја Србије..., стр. 391.

⁵¹ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 392.

⁵² Марашлијино писмо султану из 1815. године, Споменик СКА, књ. XII, Београд 1892:...*Пошто су умирени ови, после неколико дана, кренула је твоја силна војска, под мојом командом, противу бунтовника, који се били прикупили између Шумадије и Темнића. Тим бунтовницима већ је било додијало ратовање и с драгом вољом хтели су опет постати раја. Кад је ово дознао њин кнез, он дође к мени са сабљом у руци говорећи: Ево ти моја сабља, а ево ти и мој врат! Предајем се заједно са народом на твоје праведно поштење. Још ми рече ово: Од сада, док стоји свет и век, од мене и народа неће бити никад побуне противу цара, нити ћемо му зло мислити. Под тим уговором примио сам кнеза са свим народом. И тако сам их оставио на својим местима.*

⁴⁶ Вук Стефановић Караџић, Први и други устанак, стр.

⁴⁷ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 387.

⁴⁸ С. Милутиновић, Историја Србије..., стр. 389.

предухитри Хуршид-пашу. Марашлија није желео да губи време у Ћуприји, па је захтевао да устаници озбиљније приступе преговорима. Тражио је да устаници пропусте његовог ђехају са војском за Београд. Српске старешине су пристале на овај захтев, и то без договора са кнезом Милошем. Истовремено, обе стране су се договориле да Марашли Али-паша остане са војском у Ћуприји, а да устаници и даље задрже положаје на Морави, на Јухору и на Белици. На захтев Марашли Али-паше Срби су саставили тужбу у којој су изнели насиља Сулејман-паше, тражећи од Марашлије да их ослободи таквог положаја. Велику помоћ у састављењу и преводу тужбе пружио је Ћурчибаша. Са притужбама на зулум Сулејман-паше, Марашлија је упознат и приликом доласка у Ћуприју. По наређењу кнеза Милоша, неколико стотина сељака, бедно обучених, кроз плач су му описивали тешке зулуме који су им чињени од стране војске Сулејман-паше. На предлог самог Марашлије притужбе на понашање Сулејман-паше однели су 12. августа у Цариград кнез Милоје Тодоровић, Неофит и Илија Павловић из Деонице, као писар, праћени везировим харем-ђехајом.⁵³ По истом договору, после два дана пропуштено је једно одељење турске војске за Београд. То одељење турске војске се поделило у Баточини. Део је кренуо преко Аџбеговца, а део преко Раче. Ова јединица стигла је у Београд 18. августа.⁵⁴ Чим је ова турска јединица отишла за Београд, Марашлија је о о томе обавестио Порту.⁵⁵

У неким изворима се износи да је кнез Милош знао за овај захтев Турака, и да је одобрио српским преговарачима да пристану на те захтеве.⁵⁶ Према неким другим изворима, он

се искрено уплашио, јер није знао на основу каквог договора су Турци пропуштени.⁵⁷ О пропуштеној турској јединици, кнеза Милоша су у селу Дихиће у близини Уба, обавестили Милентије из манастира Враћевшнице и један Марашлијин татарин. Они су истакли да је турска јединица бројала од 5 до 6.000 људи.⁵⁸ О проласку Турака, из Баточине кнеза Милоша је 16. августа обавестио и Марјан Здравковић: ...јављам Ви за ове Туре, што прођоше у Београд. Кад су били у Баточину, они се раздвојили; на Аџи Беговац четри хиљаде, а на Рачу, три четри хиљаде. Зато вам јављамо да знате. И пишем Ви да нам отпишете, ако Ви је дошло писмо од Вујице и ако Ви је отписао за ове Турке, што су прошли, је ли су и они пуштили, те су толико прошли или су сами од своје воље прошли толико хиљада, да нам отпишете да знамо, и штогод чујете зло, добро, да нам отпишете да знамо, зашто смо ми овде на путу, па како смо ми гледали ове Турке по прилике превару учонише, када су се на две стране раздвојили, а рекли су једним друмом да ударе, но отпишите ми како ћемо да гледамо да не испуштамо робље у турске руке но да гледамо за раније шта ћемо чинити.⁵⁹ Пошто се срећно извукао из логора Хуршид-паше, кнез Милош, плашећи се за свој живот, није желео одмах да иде на преговоре са Марашлијом. Ипак касније, пре него што је кренуо према јужној граници, састао се са Марашлијиним ђехајом, који се са пропуштеном јединицом налазио у околини Београда. После разговора са ђехајом, кнез Милош се упутио према Белици. У српском логору код села Белице тада се налазио и Прота Матеја, кога је нешто раније позвао на разговор. Од Проте је сазнао о ставовима Русије и Аустрије, а пре свега о заузимању за Србе руског представника на Порти. Према опширном извештају, преговори су били једино решење, и обе државе су Србе на то упућивале.

⁵³ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, књ. 1. стр. 202. Илији Павловићу Државни савет је 30. октобра 1839. године одредио пензију од 40 талира на молбу кметова среза левачког, који су тврдили, да се, осим што се борио против Турака, у најгрозније време народа српског 1815. Од стране свега народа у Цариград као депутат послат био, од ког је времена све до 1830 год. службу писарску среза левачког најпре код умрлог кнеза Милоја, а после и код других старешина вршио док није 1830. изнемогао.

⁵⁴ Мита Петровић, Неиздата Збирка, 16. август 1815. Марковац. Марјан Здравковић Милосаву Здравковићу: Јављам ви за ове Турке што прожгоше за Београд, кад су били у Баточини, они се разделили на Аџбеговац 4.000, а на Рачу три-четри хиљаде. У истом писму га обавештава о набавци 40 ока олова, 12 ока барута, 20 ока соли, нешто конџа. АС ЗМП-130.

⁵⁵ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије... стр. 390.

⁵⁶ Кнез Милош прича о себи, Споменик СКА, XXI, Београд 1893, стр. 11. Кнез Милош наводи, да се о

проласку турске јединице договорио са Марашлијиним ђучибашом: *Марашлијин Ђучибаша рече ми овако: Да пустиш Баја-пашу с две хиљаде Турака у Београд, да цар види вашу покорност, па за тим имајте разговор о миру. На то ја пристанем, и пошаљем Вујицу који спроведе пашу с две хиљаде људи у Београд. За тим дође опет исти Ђучибаша к мени с неколико Турака, и позове ме у Ћуприју везиру на разговор...*

⁵⁷ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије... стр. 443.

⁵⁸ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 420.

⁵⁹ Сотировски Никола, О организацији врховне устаничке власти у почетку другог српског устанка, Збоник радова из Правне историје, Београд 1966, стр. 193-194.

Средином августа, Марашлија је упутио нову поруку кнезу Милошу са позивом на разговор. На ову поруку, пошто кнез Милош није био присутан, одговорио је 20. августа Вујица Вулићевић из логора код села Белице. Јавио је да заједно са кнезом Милошем одлази према Београду, где су требали да се састану са Марашлијиним ђехајом и нишким владиком. Вујица Вулићевић је истакао, да се кнез Милош радује састанку са њим, као и остали кнезови и да сви једнодушно желе твоју милост очима видети и с тобом се састати. Кнез Милош није отишао за Београд, већ у Црнуће, а 27. августа дошао је у српски логор код села Белице. Сутрадан 28. августа, о наводном путу кнеза Милоша и Вујице Вулићевића за Београд, Марашлију обавештавају Јован Обреновић и кнез Аксентије из логора код села Белице, и уверавају га, да ће чим буде дошао, кнез Милош ће ступити у разговор са њим.⁶⁰ Марашлија је постао нестрпљив због недоласка кнеза Милоша, па је као одговор на ово писмо Вујице Вулићевића, поново упутио позив за што скорији долазак кнеза Милоша ради наставка преговора.

Кнез Милош је из манастира Јошанице о свом доласку обавестио Марашли Али-пашу, који му је одмах послао свог ћурчибашу са позивом на разговор. Пошто се плашио одласка у турски логор, кнез Милош је тражио заузврат да Марашлија пошаље два значајнија Турчина, који би се налазили у логору код села Белице до његовог повратака.⁶¹ Као знак да може да има поверење у њега, Марашлија је кнезу Милошу послао своје бројанице увијене у пешкир.⁶² Пред полазак за Ћуприју, кнез Милош је са свештеницима, калуђерима, кнезовима и кметовима одржао молитву у манастиру Јошаници, за срећан исход предстојећих преговора.⁶³

После молитве, кнез Милош је са Милентијем Павловићем и са још неколико кметова отишао у Ћуприју. Његовим првим одласком почели су прави преговори о миру. Марашлија је лепо дочекао кнеза Милоша и његову пратњу. Осим Марашлије и Ђаја-паше, њега су дочекали сви виђенији Турци. За себе је добио и посебан шатор. Кнез Милош је поновио верност Порти. Тврдио је да је устанак подигнут искључиво због зулума које је спроводио Сулејман-паша. За Србе је тражио само враћање одредаба Ичковог договора из 1806. године. Марашлија се сложио са захтевима кнеза Милоша, али није желео сам да доноси одлуке о будућим српско-турским односима, па је предложио кнезу Милошу да то писмом затражи од Порте. Депутација није одмах послата, јер се чекао повратак прве депутације у којој су били кнез Милоје Тодоровић и Неофит, али док нова депутација не оде, закључено је примирје.⁶⁴ О договору са кнезом Милошем Марашлија је обавестио Хуршид-пашу, и наложио му је да не предузима никакве војне акције, а за узрат Срби су морали храном да снабдевају турску војску код Београда. После три дана проведених у турском логору, кнез Милош се вратио у логор код села Белице, где је објавио окупљеном народу, да сви на миру и спокојно послове своје раде, а да ће он наћи начина да ће од Турака да добије најбоље услове за мир.⁶⁵

СУКОБИ НА ЈУХОРУ

Док се припремала нова депутација и чекао повратак прве депутације са Милојем Тодоровићем и Неофитом, дошло је до озбиљног сукоба са Турцима. Једно одељење турске војске, из састава Марашлијине војске у Ћуприји, жељно пљачке, упало је у Ресаву и сукобило се са устаницима код села Миливе. Шанац код села Миливе изградили су, после боја код села Рановца у пожаревачком округу, Милосав Здравковић и Павле Цукић, да би спречавали турске продоре из Ћуприје. Међутим, српске старешине, видевши бројну турску војску, под разним изговорима напустили су шанац и оставили народ на милост и немилост Турцима. Због расула код устаника, Турци су их лако разбили, убивши око 70 Срба.⁶⁶ После пљачке Турци су се вратили у Ћуприју. О овом сукобу и турској победи, јавио је Марашли Али-паша

⁶⁰ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, књ. 1, стр. 206.

⁶¹ Кнез Милош прича о себи...стр. 12. Ћурчибаша је пренео поруку Милошу: *Ово ти је послао везир; ово је његов поздрав и заклетва, која вреди више неголи два или три од најбољег реда Турчина!*

⁶² Михајло Гавриловић, Милош Обреновић...стр. 207.

⁶³ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић...стр. 207. Предраг Пајкић, О историји манастира Јошанице, Саопштења бр. 9, Београд 1970, стр. 118.

У спомен на успешне преговоре са Марашли Али-пашом, кнез Милош је поклатио манастиру Јошаници три велика звона: *Ова звона дата су на поклон манастиру у години 1832. за чест и спомен што је блаженопочив књаз Милош Обреновић I код овог истог манастира са великим везиром Марашли Али-пашом 1815. године мир закључају.*

⁶⁴ Петровићи, Грађа за Историју II, стр. 119.

⁶⁵ Кнез Милош прича о себи...стр. 12.

⁶⁶ Вук Стефановић Караџић, наведено дело, стр. 377.

Порти, преувеличавши значај сукоба.⁶⁷ Као доказ победе, послао је одсечене главе и уши устаника, који су били изложени на Сарају.⁶⁸

После овог сукоба код села Миљиве, иста турска војска се спрема да пређе Мораву и да удари на устанике код села Трешњевице и код Дебелог Дрвета, у близини села Сињи Вир. Марашли Али-паша је из логора код Параћина позвао устанике на предају, и оставио им је три дана да то учине.⁶⁹

Ноћ пред битку, устанике је о турској намери обавестио параћински кнез Миша.⁷⁰ Он је о нападу обавестио Петра Шиљеговца из Обрежа, Василија Пауновића и Јанка Миленковића из Избенице, устаничку стражу на Морави. Стражари су о овоме обавестили своје четовође Стевана Чепурца из Обрежа, Вукића из Карановчића, Браљинца и Милету Радојковића, који је и командовао положајем код Дебелог Дрвета.⁷¹ Они су о овоме обавестили попа Филипа.

Срби су покушали да ојачају положаје поред Мораве, јер је положај код Дебелог Дрвета имао мали шанца, па због тога и није био погодан за сукоб са већом војском. Истовремено, Милета Радојковић је са својим писаром Илијом, сином кнеза Јевте Становића, организовао, да сво становништво из околних села избегне на Јухор.⁷² Турска војска, која је бројала неколико хиљада војника и имала пет топова, на два места је код Сињег Вира прешла Мораву. После

пушкарања са српским стражама, Турци су одмах извршили напад на устанике код Дебелог Дрвета. Устаници нису могли успешно да се бране, па су после кратког пушкарања напустили своје положаје и преко села Трешњевице кренули према Јухору. У почетку је то било панично повлачење, а касније, по приључењу Николе Мандрде и његовом бодрењу, у току повлачења устаници су пружали отпор, заклањајући се иза дрвећа, кућа, плотова. Друга турска војска, јачине око 500 војника, продужила је за Својново, где је наишла на групу устаника, коју је водио старац Пејко. Срби су успели да убију неколико Турака, али у том кратком окршају погинуо је старац Пејко, док су се остали устаници повукли ка Јухору.

На Јухору се устаницима Милете Радојковића прикључило и двадесетак бораца Николе Мандрде, који се до почетка битке налазио према турској стражи на Гиљу.⁷³ Касније, када су Турци већ били разбијени, устаницима се прикључила и чета Симе Вукићевића са Суваре.⁷⁴ Одмах је Милета Радојковић са својим људима а и другим устаницима направио заседе. Устаници су добро познавали Јухор, што им је много користило у борби. Успешно су избегавали отворену борбу, и из заседа наносили велике губитке појединим групама турске војске. Поред непроходног терена, због кога су Турци морали да се разбију на мање групе, устаницима је користила и густа магла. Турци нису могли успашно да се бране на непознатом терену. Неки су по магли успели да се спусте са Јухора, док је велики број Турака залутао. Турке који су успели да се врате, Срби су гонили све до Мораве, носећи им велике губитке. Много Турака се у бежању подавило у барама око Сињег Вира. Оне Турке који су залутали, налазили су устаници после неколико дана изгладнеле и изнемогле. Сви они су као заробљеници одведени у устанички логор код села Белице. Ослобођени су половином септембра, у време преговора кнеза Милоша и Марашли Али-паше.

⁶⁷ Марашлијино писмо султану, Споменик СКА, XII, стр. 135. *Дознао сам да се једни с другима концентришу и копају шанчеве и убојну линију утврђују. Та утврђења градили су у околини Ћуприје, више Пожаревачког пута у једном селу у Дамњанској планини. У том селу, где су направили шанчеве, ту им је био и логор. Дознајем, да се у тај логор народ из унутрашњости стиче и прикупља, по њином старинском обичају, да једно вече учине јуриш на нашу ордију. Тако су ми то јавили моји верни шпијунски које сам тамо имао.*

⁶⁸ Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије..., стр. 306.

⁶⁹ Марашлијино писмо султану, стр. 133.

⁷⁰ П. Срећковић, Сердар Никола Мандрда... стр. 330. *Турска је војска велика и има је много. Већ има три дана како се спрема да на нас удари; но гледајте ако Бога знате, да је дочекате и разбијете. Може бити, да ће неко одељење од ове војске кренути на Ресаву, а може бити, да ће на обе стране кренути, на чисто не знам. Ако која пође на Левач, ја ћу је водити Јухору. Тако је наређено. Ви кажите тамо коме знате, како ћете је спремно дочекати.*

⁷¹ П. Срећковић, Сердар Никола Мандрда, победилац Турака код Дебелог Дрвета 1815, Гласник спског ученог друштва, књига 55, Београд 1884. Стр. 329.

⁷² П. Срећковић, Сердар Никола Мандрда... стр. 330.

⁷³ П. Срећковић, Сердар Никола Мандрда... стр. 331. У овим сукобима на Јухору био је рањен Никола Мандрда: *...Многи турски коњи лутали су по шуми без јахача. Ту Мандрди падне у очи један прави мисирски ат, сав и срми и злату. Мандрда га ухвати и први пут у веку узjahне коња, па није умео уздом да влада коњем, него га коњ занесе у бегајуће Турке, те га некако Турчин из пиштоља рани у ногу испод подвезице. Тада он задржи ата, Срби га рањеног прихвате... Рањеног Мандрду однесу у његову кровњару и одведу му мисирског ата у сламну кошару. Мандрда отпоче сам да вида своје ране.*

⁷⁴ П. Срећковић... стр. 331.

Сукобе са устаницима Марашлија је другачије описао у свом извештају Порти.⁷⁵ Навео је да су Турци напад извршили са три стране а сама битка трајала је неколико сати. *Побисмо и покласмо све, остало се разбегло по планинама, а заузесмо и оно село где је био логор...Твоја верна војска и ја, с крвавим сабљама у рукама гонили смо бунтовнике по планинама и где смо кога достигли, никоме нисмо дали амана, него смо их секли, по тексту свете књиге Курана...У брдима и планинама што сам нашао рањеника неверника предао сам их на лечење а мртве сам саранио, а што је било барјака и нишана, то сам узео, а сву ћу пљачку поделити војсци. И нашао сам неке заставе, на којима има чивт парчета зелено и црвено. Један Ти барјак шаљем да видиш. Што сам поватао робља, враго сам их у синцире и код мене у шатору чувам их до даље наредбе. Имали смо коњика на мазгама. Они су највише робља заробили и дотерали преко 20.000 оваца, а преко 2.000 грла говеда. С овцама и говедима Твоја је војска нахрањена. И што смо од душмана заробили, коња, оружја и других ствари, све сам то поклатио војсци.*⁷⁶

За показану храброст у борбама на Лухору, кнез Милош је послао Николи Стојановићу Мандрди 20 дуката по Петру Туцаковићу, Сими Паштрмцу и Благоју из Кнића. По њима Мандрди је послао и писмо у коме му честита на показаној храбрости, са жељом да што пре оздрави.⁷⁷

⁷⁵ П. Срећковић...стр. 331-332. Наводно, према изјавама Срба који су кулчили у турској војсци, Марашлија је о поразу обавестио један турски војник:...за време прве сече Мандрдине, неки Турчин падне и умртви се. Срби су га свукли и голог оставили. Читава два дана лежало је он у гомили мртвих Турака, па тек трећи дан се полако извуче између мртваца, нагне на Мораву, преплива је и дође у турски шатор...Овај голаћ и проприча Марашлији потанко о Мандрдиној победи и како су Турци пострадали.

⁷⁶ Споменик СКА, XVII, 1892, стр. 136.

⁷⁷ П.Срећковић, Сердар Никола Мандрда...стр. 332-333. О сусрету са Мандрдом Сима Паштрмац је оставио сведочанство: *Кад смо стигли у Пајковце, распитамо се за кућу Мандрдину и тамо се упутимо. На месту авлије била је нека врзина, а кућа покривена кровином. Како отворимо вратницу, уђемо у авлију... нигде никога не видесмо. Тада се кренемо у кровњару, гурнемо врата, уђемо унутра и затечемо Мандрду, где своју рану пере. Ми му гласно рекосмо Помаже Бог и јеси ли здраво. Мандрда нити се исправи, нити у нас погледа, него само прихвати Бога...Кад рану испра, дође му жена и поможе привити траву. Кад то све сврши, он нас погледа па запита-Који сте ви, браћо-Ми му се казасмо, па му дадосмо господарево писамце и оних 20 дуката. Фала му рече Мандрда: да га Бог*

СУКОБИ СА ПАВЛОМ ЦУКИЋЕМ

Један од значајних противника споразума са Марашли Али-пашом био је и Павле Цукић. Намеравао је да нападима осујети мир са Турцима. Сматрао је, пошто су две турске војске раздвојене, на тај начин су и биле ослабљене за озбиљнији напад на устанике. Крађом хране и барута турској војсци код Ћуприје, устаници би стекли довољну снагу за обрачун са Турцима, и у унутрашњости као и на границама Србије.

У почетку подржавала га је тек група бећара, а касније успео је да придобије око 50-так Циганина са њиховим бимбашом Јанком из пожаревачке нахије. Са њима је прешао Мораву и упутио се према кнежини Лепеници, одакле је био родом, да би и њу придобио за себе, како би лашке могао да подигне целу Шумадију. Павле Цукић је покушао да убеди устанике на послушност. Није успео у томе. У Багрдану је наишао на Ђорђа Парезана, који је од раније чувао пут преко Липара. Покушао је да се наметне за команданта, кога су устаници са Липара морали да слушају. Тврдио је да за његову акцију, има писмену сагласност кнеза Милоша. Наложито је Ђорђу Парезану да окупи народ из оближњих села, како би им се обратио. Пошто је имао више војске, Ђорђе Парезан није дозволио Павлу Цукићу да оде према Лепеници. Одговорио му је: *За тебе таквога господара имаде нас ев овде довољно, и кажемо ти да из овијех стопа одлазиш одкуда си дошао; је ако те народ још чује и прискочи, нећеш ни ти баш исти кускуне изнијети, а то ли којег твог циганина одатле извести! Еда лимислиш Цукићу, ми незнамо шта ти хоћеш са тим и дригим твојим друштвом! Немира и бунтовања и рата, Цукићу, нећемо више ми, доста га је и одвеће било сиротињи овој! А тко тога жели и воли, у кући га имао, пак се о себизабавио! И ако ми неvěрујеш, да ово сав Шумадије народ мисли овако, а ти причекај овди, док ти зовнем ове обличњне само, пак ћеш одмах виђети куда ћеш и како ћенути се и проћи.*⁷⁸ Увече истога дана Павле Цукић се вратио преко Мораве и са својом дружином отишао према манастиру Манасији.

По доласку у Манасију, Цукић је чинио многобројне пљачке у Ресави и параћинској нахији. Желео је да довуче што више хране и других потребшттина неопходних за дуготрајну опсаду. Народ и старешине из Ресаве, због таквог понашања затражили су помоћ од Јована

поживи. Да су му живи синови. Где његова длака, ту моја глава...

⁷⁸ С. Милутиновић, Историја Србије...стр. 445-446.

Обреновића у селу Белици, јер је кнез Милош био одсутан. Јован Обреновић је наредио 21. августа Милосаву Здравковићу и попу Станиши, на основу жалби народа из Ресаве, да упозоре Павла Цукића, или да га убију, ако настави са пљачком.⁷⁹ Са скупштине нахије ресавске одржане 24. августа код манастира Манасије, када је за војводу нахије изабран Милосав Здравковић, поново је позван Павле Цукић да престане са отпором.⁸⁰ Становништво параћинске нахије своје притужбе на понашање Павла Цукића упутили лично Марашли Али-паши. Марашлија је енергично протествовао код старешина у селу Белици. Покушао је да их убеди да смире Павла Цукића, јер је то могло да упропасти све тежње ка постизању мира. Он се о Павлу Цукићу распитивао код Анте Протића, писара Вујиће Вулићевића, који се тада налазио у његовом логору. Интересовао се да ли је Павле Цукић од важнијих вођа или похајдучени војвода. Знао је да он не жели мир са Турцима, али и да нема утицаја да то спроведе. Предложио је, да одвоји 500 својих људи и два топа, који би ухватили Павла Цукића и довели га у Ћуприју. Срби су одбили тај предлог. Анта Протић га је обавестио да је већ одређен Вујица Вулићевић да умири Павла Цукића. Вујица Вулићевић, је са својим писаром отишао на разговор са Цукићем у манастир Манасију. Пошто Цукића није било у манастиру, јер је отишао у Рам да набави оружја и барут, позвао је групу његових људи да се мирно предају. Убрзо је дошао и Павле Цукић са групом својих људи, и по уласку у манастир, отпочео је да пуца на устанике Вујице Вулићевића. Међусобна размена ватре трајала је дуго. Увече истог дана, Вујица Вулићевић је отишао у Ћуприју, да би известио Марашлију о пуцањави код манастира Манасије, која се чула и у Ћуприји и да поново потврди покорност осталих устаничких одреда и њихових заповедника. Према Ћуприји је пошао са 30-так кметова из ресавских села. У турски логор је стигао само са својим писаром и кметом села Грабовца Јанком Мирковићем. Сви остали су побегли током пута, плашећи се одласка код Турака.⁸¹ Сутрадан је поново Вујица Вулићевић ступио у разговор са Павлом Цукићем. После

дужег времена, и убиства његовог писара, успео је да га наговори да се преда. Отишли су у село Белицу, где је кнез Милош управо пристигао са Дрине. Опростио му је све испале и оставио га је за старешину Лепенице.

СПОРАЗУМ КНЕЗА МИЛОША И МАРАШЛИЈЕ

Прве устаничке депутате Порта је лепо примила. Турски курир, који је депутацију одвео до Цариграда, донео је почетком септембра Марашли вест да је депутација добро примљена и да су захтеви Срба прихваћени. Милоје Тодоровић је тада од султана добио на поклон сабљу и ашу, покров за коња. Милоје Тодоровић и Неофит су такође изнели уверење да је устанак подигнут само због репресалија Сулејман-паше. Поновили су жељу народа у Србији да се смени Сулејман-паша и на место београдског везира постави Марашли Али-паша. Султан је дао опроштај, али је и овластио Марашли Али-пашу, Хуршид-пашу и Сулејман-пашу да саслушају народне молбе и да га умире.

Пошто Порта није донела никакво решење о народним молбама, које су у Цариград донели кнез Милоје Тодоровић и Неофит, устаници су били разочарани решењима Порте. На састанку старешина у Јагодини, устаници су одлучили да упуте жалбу на ове одлуке. Донета је одлука да се у Цариград пошаље нова депутација, која би Порти предала све рачунске књиге Београдског пашалука у време управе Сулејман-паше. Такође су истакли, да би радије пристали на смрт него на управу Сулејман-паше, и затражили да се за новог везира постави Марашли Али-паша.⁸² Кнез Милош је 15. септембра, истог дана када се вратила прва депутација, послао другу депутацију у Цариград. Њу су чинили кнез Аксентије Миладиновић, Милован Петровић, и секретар кнеза Милоша Димитрије Ђорђевић. И ова депутација је затражила опроштај и успостављање мира, али су и предложили мере, како би се мир одржао: 1. Да се одреди везир који ће управљати по турским законима и султановим наредбама, који ће се налазити у Београду са својим људима, који нису раније живели у Србији; 2. Слобода вероисповести, поучавање деце и ношења оружја као у доба Мустафа-паше да би се могли бранити до доласка султанове војске ако рђави Турци нападну земљу; 3. Забрана Турцима да станују по паланкама и селима као и дозволу

⁷⁹ АС, ЗМП-132.

⁸⁰ Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, стр. 210. (АС, ЗМП-133) Тог дана 24. августа, саопштено је целом вилајету о избору Милосава Здравковића за судију, војводу и старешину целе ресавске нахије, за оберкнеза.

⁸¹ С. Милутиновић, Историја Србије..., стр. 448-449. С. Милутиновић наводи, да је кметове код Маашлије водио Анта Протић, док је Вујица остао да разговара са Павлом Цукићем.

⁸² Гргур Јакшић, Европа и васкрс Србије 1804-1834. , Београд 1933, стр. 242.

кнезовима да могу судити мање спорове; 4. Забрана Турцима, осим трговцима и куририма да улазе у Србију; 5. Дозвола Србима да могу трговати по целој турској царевини и са страним државама, а такође увозити из њих робу; 6. Забрана спахијама да живе у српским срединама, и да приходе примају преко својих старешина; 7. Овлашћење врховном кнезу, да заједно са везиром уреди земљу, и да изабаре кнеза за сваку нахију и да им изради фермане од турске владе; 8. Одобрење да положи врховног кенза буде наследан; 9. Одобрење да 12 кнезова купе харач, и да три представника народа и три представника везира носе харач у царску благајну у Цариград, да примају народне молбе, да их предају султану и да царске одлуке саопштавају народу; 10. Одобрење да један српски депутат стално буде у Цариграду; 11. Одобрење да буде одређен данак од 806.000 гроша.⁸³ Истовремено са обавештењима о српским захтевима, кнез Милош је обавестио писмом из Белице Марашли Али-пашу да је пустио све заробљене турске војнике:

Честити пашо и велики Везиру нама Богом послати избављењу покровитељу!

Покорно јавимо Вама заради...Усејин паше да он код нас и у нашем пределу нигда не наводи се ниже знаемо да е онаи Хаџи Сулеман кад е код нас у робству био а Ви честити везиру знате да ми и без сваку препоруку есмо многе Турке пустили и ниједан данас код нас под апс наводи се.

У Белици 18: септе 815 Милош Обреновић

Јордан,⁸⁴

На овај начин кнез Милош је вероватно желео да утиче на Марашлију да и он пусти заробљене Србе, које је заробио после борби на Јухору. О заробљавању Срба Марашлија је послао извештај Порти, у коме се хвали: *и што сам похватао робља вргао сам из у сицире и код мене у шатору чувам до даље наредбе.*⁸⁵

Док Порта још није потврдила српске захтеве које је однела друга депутација, кнез Милош и Марашли Али-паша успели су да сачине усмени споразум о међусобним односима. По њему су Срби добијали право: да сами сакупљају данак; да у нахијским местима уз муселима буде и српски кнез за случајеве кад се суди Србима; да спахије добијају само што им по закону припада; да се у Београду успостави

Народна канцеларија са кнезовима из свих нахија као врховно тело за решавање српских ствари; да се кнез Милош може представљати као вођа народа; да се не могу успостављати читлуци; да се забрани повратак турским одметницима; да се дозволи повратак избеглица из Аустрије.⁸⁶

Средином октобра кнез Милош и Марашли Али-паша начинили су још један договор којим је требало почети решавање одредаба првог усменог договора. По том договору, Марашлија је требао да отпусти више од половине своје војске из Ђуприје и да са остатком буде пропуштен за Београд. Као пратњу Марашли Али-паши, кнез Милош је одредио Проту Матију Ненадовића, који је непосредно пре тога дошао у логор код села Белице, Милоја Тодоровића, Вујицу Вулићевића и још неке старешине. Такође је наредио да се припреме коначи за турску војску. Истовремено је послао поруку Ђорђу Парезану да помери војску са Липара и да припреми за Марашлију конач у Баточини. Први конач за војску Марашли Али-паше био је у Јагодини. На његовом путу, прво код Јагодине, а касније и код Хасан-пашине паланке, Колара, Смедерева и Гроцке, дочекиван је од стране 6-700 људи, који су се жалили на поступке Сулејман-паше. Због убиства и пљачке које су вршили његови војници, од Марашлије су тражили, да их султанова војска ослободи Сулејман-паше.⁸⁷

ЗАВРШЕТАК УСТАНКА

После пропуштања Марашли Али-паше, војске устаника на Липару и на Таборишту, остале су на својим положајима. Њих кнез Милош није желео да распусти, све до постављања Марашли Али-паше за везира и до одласка Сулејман-паше из Србије.

Прокламацијом Народна канцеларија од 9. новембра 1815. године објављен је мир у Београдском пашалуку. У складу с тим, Народна канцеларија је тражила од нахијских кнезова да одржавају мир у својим нахијама. Такву поруку добио је кнез Миливоје Тодоровић 13. новембра:

⁸⁶ Мита Петровић, Установе и финансије обновљене Србије, књ. I, стр. 22. Од установљења па до 19. децембра Народна канцеларија је имала три члана, а од 19. децембра имала је: председника, четри члана, секретара и два писара. Од истог датума за члана је придодат Милоје Тодоровић. Поред звања чланови канцеларије сви чланови су имали и звање оборкнез: *Милоје Тодоровић, оборкнез јагодинске нахије*

⁸⁷ Рашид-беја, Историја чудноватих догађаја у Београду и Србији, Споменик СКА, XXIII, књига 1, Београд 1894.

⁸³ Гргур Јакшић, Европа и васкрс Србије..., стр. 243.

⁸⁴ Архив САНУ, II. Бр. 780

⁸⁵ Споменик, XVII, стр. 135-136.

Благородни кнеже и поглавице нахије с прочими кнезовима и војводана здравствујете.

Ево дошло је време да и једанпут покажемо да се људи и да Турци и проча царства довијека не мисле и не називају нас хајдуцима, сада је време да се свију порока и хулнија очистимо, која су до сада нама била. Великоможни цар и чезтити везир нама све по вољи учинише зато и ми смо дужни њима по вољи учинити и себе пред њима за поштене људе објавити. Сваки старешина у својој нахији, нека готов буде врховнога нашега Господара Милоша дочекати, који с царско заповјести и везирском бурунџијом и нашим пристанком по свему пашалуку полази злочинце истребити и мир међ народ поставити. Зато зле људе да похватате и да су готови и када к вама доиде да пред њега изведете и њему, кај за тај народ живот полагаје, у реке предате. Кој кнез ову заповест не испуни он ће место злочинца скупа са војводама живот изгубити.

Из канцеларије Народа Српскога

У Београду, 13. Ное. 1815.⁸⁸

Новом прокламацијом Народне канцеларије од 19. децембра, упућене старешинама Јагодинске нахије, одређена је висина данка: *Благородном Кнезовим, Кметовим и свему народу Нахије Јагодинске поздравље!*

Јављамо свима и свакоме брату и хртстанину, кои е рад на рахату да остане и сладки мир да ужива; како смо еспап учинили од свега што честитом везиру и његовој тевабији и војски, која царски град чува и за наш мир овде стои, колико је арача до сада било, и колико још од сада до Ђурђевда дне бити хоће свега у захири и готовим парама што се давало буде: то су мезулане, откупљивање робова, посланици у Цариград, вилаетски служитељи, који од плате живе и прочитаја; и тако изнашло се при садашњој скупоћи, при расположенију на проче нахије долази на нахију вашу 54.481 грош и 25 пара да се одужимо и што у напредак до Ђурђевдана да прибавимо. Свак нек видикоји разабрати хоће, да из нахија наших ништа прибавити неможемо него све из Цесарије купујемо што је за град потребно, зато сад тако велики порез смо морали да ударимо едно (1) да се за сваке ситнице на нахијама неистражује, и да се људи

Друго (2) да ми овде честитом везиру на време потребно давати можемо

Сваки зна да смо о миру радећи многи трошак учинили смо мир издејствовали, робље сачували, опрошћење од цара и рахатлук добили. Мислимо дакле, да се неће ниједном Србину скупо учинити овај порез дати, макар да би и пола свог имања дао. Ово је сад потешко јер су многи трошкови били, а у напредак све је лакше бити и порез бивати мањи. Само сад ово сваки свесрдно нека даде, па се ова оскудност потпомогне-помислите браћо! Данас је брашно по 50 гроша 100 ока, пиринач 60 пара, а месо 20 пара, ечам и просо све је прескупо, а све се за паре куповати мора, најпосле сено и дрва смо куповати морали. Размислите какав је то трошак, све за паре купујући; тога ради препоручујемо свим за схотно давање ако сте ради у миру и рахату заостати, а ово се све царској војсци и везиру даје. Ово свим кнезовима и кметовима препоручујемо, да народу усмено јављају и препоручују и уверавају да је сада нужно и скупо време и многи трошкови и зато су сви трошкови учињени, да се људи извисте и оно што на кога тада радо даје јер проишати порез једава је летошње дугове исплатио.

Из канцеларије народа Српског 19. Дек. 1815.

М. Обреновић⁸⁹

Истовремено кнез Милош је давао упутства за начин рада старешина. Дајући Милосаву Здравковићу Повелу о проглашењу за кнеза Ђурђевске нахије, налаже му да може на најсвирепији начин да казни преступнике: *...По указу пресветлого и милостиваго нашег цара Султана Махмута, и честитог и великога нашега везира марашли Али Паше у Румелијскога и новоизабраног бјелиградскога олепотписати...препоручујем га кад почте наодни кнезова иу кметова селски од нахије ђурђевске што би код њега за истинита обер кнеза препознали к њему пристојну чест као старешини своје одавали, и заповести моје сваке које преко њега обер кнеза у нахији излазити буду свагда слушали и изпољавали, који би се показао, ове моје заповести преступник или непоослушник, онај ће сваки под страшни одговор пасти и најпосле свога живота лишити се оће. Дозвољава се обер кнезу Милосаву кривца свакога који се у нахији појавити буде уфатити и нами у руке предати, који би се кривац противио и не би се дао уфатити да га може слободно обер кнез Милосав по мојој заповести убити. Дозвољено је и кнезу Милосаву десет пандура држати, на које се и даје њему ово сведетељство*

⁸⁸ Гласник српског ученог друштва, књ. XLVIII, Београд 1880. Стара писма из архиве Милоја Тодоровића.

⁸⁹ Стара писма из архиве Милоја Тодоровића, Гласник српског ученог друштва, књ. XLVIII, Београд 1880.

потврђено печатом Герба мојега бољшого веровања.

Децембра 2. 1815. г. Милош Обреновић

Дато у Ђуприји Султаном Махмутом наречени

II кнез Србски⁹⁰

Захтеви за аутономијом садржани у молби које је однела друга депутација, нису потпуно остварени. Почетком 1816. године Порта је само делимично изашла у сусрет српским молбама, и издала је фермане, којима је наређено: 1. Да се царина наплаћује по тарифи и да се српски трговци не глобе; 2. Да спахије узимају десетак строго по њиховим бератима; 3. Да је дозвољено сваком Србину да може трговати по целој земљи; 4. Да се порез плаћа два пута годишње; 5. Да војна посада буде само по градовима и да се из ње искључе јаничари; 6. Да у градовима и паланкама, поред турског старешине буде и један српски кнез; 7. Да султан опрашта Србима све дотадашње грешке.

Срби нису били задовољни овим ферманима, јер су они само мањим делом испуњавали постављене захтеве. Ипак и поред тога наступио је мир у српско-турским односима. У поређењу са предходним периодом постигнут је напредак. Сулејман-пашину владавину заменио је благ режим Марашли Али-паше. Турци су били одстрањени из народне средине и све везе убудуће је требало одржавати преко српских органа власти и Народне канцеларије.

Кнез Милош није добио од Порте никакву посебну потврду свог положаја, али су га београдски паша и турске старешине, као и српски народ и даље сматрали за главног кнеза. Захвалност због успостављеног мира, упутили су кнезови, кметови и сво становништво Јагодинске нахије кнезу Милошу и старешинама Народне канцеларије, 28. априла 1816. године. У захвалници се посебно благодари кнезу Милошу:

Од свег народа Јагодинске нахије

*На високославну и Парвительствујућу канцеларију
народа србског   наше покорное поздравље*

Ми доле потписати кнезови вилаетски и кнезови и кметови селски нахије јагодинске кои смо вашу прокламацију примили из кое за све смо разумели. Ми сви кнезови, кметови свештеници и обиччи народ сиротиња благодаримо перво богу и великом нашаму Светлому честотом довету цару Султану Махмуту и који е нас изабрао и послао по милости честитого и великога урумелиског везира Марашли Али пашу са нас скинуо тероту са врата и даровао нас тихим миром и великим ратлуком кое и деца деце наше сада у свином добро лепо певају и веселе се и сви благодаримо нашем господару Милошу Обреновићу, верховном кнезу народа Србског кои е нашу ест лпо управио и саветима доветому нас у добро стање поставио особито: ове ваше заповести које наши у прокламацији пишете ми благодаимо и сви с радостју контени есмо изпољнавати ни од кога никаке теготе не терпимо и са нашим владаром задовољни есмо само сее смилуите на нас што не можемо на време свршити ер смо веома сиротни и пострадали.

У Јагодини

...остасмо

Април 28

Покорњешии...

*кметови свештенициу и прочи народ
нахије Јагодинске⁹¹*

⁹⁰ АС, ЗМП-137.

⁹¹ АС,ЗМП,-181.

ИЗВОРИ

Објављена грађа

1. Велибор Берко Савић, Прота Матеја Ненадовић, Г- Милановац 1988.
2. Петровић Вукашин и Никола, Грађа за историју краљевине Србије. Време прве владе кнеза Милоша Обреновића, I, II, Београд 1882.
3. Мил. Вукићевић, Писма из I и II устанка, Споменик, СКА, XXXVII, раз. II, 33, Београд 1900.
4. АС, ЗМП.

ЛИТЕРАТУРА

1. Споменик СКА, XII, Београд 1891.
2. Споменик СКА, XXI, Београд 1893.
3. Споменик СКА, XXII, Београд 1893.
4. Споменик СКА, XXIII, књ. 1, Београд 1894.
5. Споменик СКА, XVII, раз. II, 15, Београд 1892.
6. Споменик СКА, XXXVII, раз. II, 33, Београд 1900.
7. Споменик СКА, XXXIX, раз. II, 35, Београд 1903.
8. Споменик СКА, Београд 1936.
9. Гласник Српског ученог друштва, књ. 55, Београд 1884.
10. Гласник Српског ученог друштва, књ. 48, Београд 1880.
11. Гласник Српског ученог друштва, књ. 24, Београд 1868.
12. Отаџбина, 1890, књ. XXIV.
13. Отаџбина, 1891, књ. XXVII.
- Сима Милутиновић-Сарајлија, Историја Србије од почетка 1813 до конца 1815, Лајпциг 1837. (Београд 1888)
15. Алекса Ивић, Између Првог и Другог српског устанка, Загреб, 1917.
16. Алекса Ивић, Аустрија према устанку Срба под Милошем Обреновићем од марта до децембра 1815. Вјестник кр. Хрватско-славонско-земаљског архива, Загреб 1917.
17. И. Ј. Јастребов, Подаци за историју Српске цркве. Из путничког записника, Београд 1879.
18. Пауловић Роберт, Судбина српских избеглица после Првог српског устанка, Зборник Матице Српске за друштвене науке 7, Нови Сад 1954.
19. Мита Петровић, Финансије и установе обновљене Србије, књ. 1. Београд
20. Нил Попов, Србија и Русија. Од Кочине крајине до св. Андрејске Скупштине, I, Београд 1870.
21. Вук Ст. Караџић, Историјски и етнографски списи,
22. Вук Ст. Караџић, Први и други устанак, Београд 1947.
23. Михајло Гавриловић, Милош Обреновић, књ. I (1813-1820), Београд 1908.
24. Гргур Јакшић, Европа и васкрс Србије 1804-1834, Београд 1933.
25. Зборник Музеја Првог српског устанка, II, Београд 1960.
26. К. С. Протић, Ратни догађаји из Другог српског устанка 1815 год. под Милошем Обреновићем, Годишњица Николе Чупића, књ. 12, Београд 1891.
27. Сотировски Никола, О организацији врховне устаничке власти у почетку другог српског устанка, Зборник радова из правне историје, 1966.
28. Драгоје Тодоровић, Попис устаника из 1815. године, Споменик САНУ, 114, Београд 1966.
29. Рад. М. Драшковић, Рудовци, Ваљево 1957.
30. Зборник Историјског музеја Србије (ЗМС), књ. III-IV, 1964/65.
31. Зборник ЗМС, књ. 5, 1968.
32. Владимир Стојанчевић, Из историје Србије Другог устанка и кнез Милошеве владе 1815-1839, Београд 1955.

Ma Dobrivoje Jovanović,
Historical Archives of Jagodina

Summary

**THE REGIONS (NAHIJAS) OF JAGODINA AND ČUPRIJA
DURING THE SECOND SERBIAN UPRISING**

During the Second Serbian Uprising, the Jagodina and Čuprija regions (*nahijas*) have had a highly important strategic position, especially as basis for military defending of the Belgrade Pashaluk`s southern borders. Important number of the Serbian troops, led by the regional leaders, has been concentrated on the territories of mentioned regions, and there also have been organized the negotiations, exceptionally important for the future relations between Serbs and Turks.

The Jagodina and Čuprija regions were included in the Uprising from the beginning. In purpose for defending against the Turkish military campaigns, the Serbian military positions on Juhor, Lipar, Taboriste and in the village of Miliva, were formed and fortified. Serbian uprisers won in several clashes against the troops led by Sulejman-pasha and Marašli Ali-pasha. For willing of both sides to achieve a peaceful solution, the peace negotiations have been started in the monastery of Jošanica, and finally finished in Čuprija, by agreement between prince Miloš Obrenović and Marašli Ali-pasha.